

BURDUR İLAHİYAT DERGİSİ

Burdur Theology Journal

(Haziran / June 2023) Sayı 6 | e-ISSN: 2980-2407

Yaşlılıkla İlgili Atasözü ve Deyimlerin Dindar, Muhafazakâr Yaşlıların Dünyasındaki İzdüşümleri

The Reflection of Proverbs and Idioms about Elderliness in the World of Religious, Conservative Elders

MUHAMMET ALİ ÖZDOĞAN

orcid.org/0000-0002-7048-0009

ozdogana@gmail.com

Dr., Millî Eğitim Bakanlığı | <https://ror.org/00jga9g46>

Şehit Muhammet Oğuz Kılınc Anadolu İmam Hatip Lisesi, Antalya, Türkiye
Dr., Ministry of National Education, Şehit Muhammet Oğuz Kılınc Anadolu İmam Hatip High School, Antalya,
Türkiye

Atıf | Cites As

Özdoğan, Muhammet Ali. “Yaşlılıkla İlgili Atasözü ve Deyimlerin Dindar, Muhafazakâr Yaşlıların Dünyasındaki
İzdüşümleri”. *Burdur İlahiyat Dergisi* 6 (Haziran 2023), 1-21.

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü/Article Types	: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received	: 01 Şubat/February 2023
Kabul Tarihi/Accepted	: 24 Mayıs/May 2023
Yayın Tarihi/Published	: 10 Haziran/June 2023

İntihal | Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.
Yayıncı: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software.
Published by: Burdur Mehmet Akif Ersoy University Theology Faculty.

Burdur, Türkiye.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. Muhammet Ali ÖZDOĞAN.

Çıkar Çatışması/Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / The author(s) has no conflict of interest to declare.

Finansman/Grant Support: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. / The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Etik Bildirim/Complaints: ifd@mehmetakif.edu.tr

Telif Hakkı & Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

The Reflections of Proverbs and Idioms about Old Age in the World of Religious, Conservative Elders

Abstract

Proverbs are striking words used to express a situation or thought that has been shaped from the experience of societies over a long period of time. These words are the common language of humanity, regardless of which nation it belongs to. As in the past, one of the important carrier actors of oral culture today is elderly persons. This group frequently uses proverbs and idioms to describe old age. In this context, the research seeks the answer of how individuals over the age of 65 use proverbs and idioms while describing their own lives and the phenomenon of old age. For this purpose, cyber ethnographic observation was made on the social media accounts of religious, conservative individuals aged 65 and older. For this purpose, in-depth interviews about aging were conducted with individuals aged 65 and over who consider themselves religious and conservative in Antalya province. In this study, it is aimed to analyze in which sense the elderly persons use proverbs and idioms when describing themselves. For this purpose, 20 men and 13 women were interviewed. In the study, data were collected from people aged 65-84 years, and when these data were analyzed, it was seen that the people we interviewed frequently applied to proverbs and idioms in conversations about old age. In the proverbs and idioms used by the individuals in our sample, old age was used as a period of wisdom and experience. In addition, the elderly persons, whose attachment to a place increases due to physical weakness. The individuals in our sample have overcome this attitude of society towards them through proverbs and idioms that distinguish between soul and body.

Keywords: Old Age, Old Age in Cultures, Proverb, Idiom, Turkish Proverbs.

Yaşlılıkla İlgili Atasözü ve Deyimlerin Dindar, Muhafazakâr Yaşlıların Dünyasındaki İzdüşümleri*

Öz

Atasözleri, uzun bir süreçte toplumların tecrübelerinden şekillenmiş, bir durumu ya da düşüncüyü ifade etmek için kullanılan çarpıcı sözlerdir. Bu sözler, hangi millete ait olursa olsun insanlığın ortak dilidir. Atasözleri, tarihsel süreçte işlevselliğini yitirmediklerinden nesilden nesile aktarıla gelmiş sözlü kültürün öne çıkan araçlarından birisidir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de sözlü kültürün önemli taşıyıcı aktörlerinden birisi yaşlılardır. Söz konusu grup, yaşlılığı tanımlamak için atasözü ve deyimlere sıkça başvurmaktadır. Bu bağlamda araştırma, 65 yaş üstü bireylerin kendi yaşamlarını ve yaşlılık olgusunu tanımlarken atasözü ve deyimleri nasıl kullandığının cevabını aramaktadır. Bunun için 65 yaş ve üstü dindar, muhafazakâr bireylerin sosyal medya hesaplarında siber etnografik gözlem yapılmıştır. Ayrıca Antalya ili merkezli kendini dindar, muhafazakâr kabul eden 65 yaş ve üstündeki bireylerle yaşlılıkla ilgili derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacı yaşlıların kendilerini tanımlarken atasözleri ve deyimleri hangi bağlamlarda kullandığının analizini yapmaktır. Bu gayeyle 20 erkek 13 kadımla görüşülmüştür. Araştırmada 65-84 yaş aralığında kişilerden veriler toplanmış bu verilerin analizi yapıldığında görüştüğümüz kişilerin yaşlılıkla ilgili konuşmalarda sıklıkla atasözü ve deyimlere müracaat ettiği görülmüştür. Örnekleminizdeki bireylerin kullandığı atasözü ve deyimlerde yaşlılık, bilgelik ve tecrübe dönemi olarak kullanılmıştır. Yine bedensel güçsüzlük nedeniyle bir mekâna bağlılığı artan yaşlılar toplum açısından olumsuz olarak algılanan bu durumu ruh ve beden ayrımı yapan atasözü ve deyimler aracılığıyla aşmıştır.

Anahtar kelimeler: Yaşlılık, Kültürlerde Yaşlılık, Atasözü, Deyim, Türk Atasözleri.

Summary

Proverbs are striking words that have been shaped by the experiences of societies over a long period of time and that used to express a situation or thought. These words are the common language of humanity, regardless of nationality. Because proverbs are remarkable, they have survived to the present day by being articulated with people's experiences. Proverbs are the mirror of the society as they reflect the events experienced by the individuals in the public. It is possible to understand the structure of society by looking at this mirror. Proverbs are of interest to everyone in the society, as they are not just words that belong to just one group. As in the past, one of the important carrier actors of oral culture today is the elderly. This group frequently uses proverbs and idioms to describe elderliness.

The subject of this research is the proverbs and idioms used by religious conservative individuals over the age of 65 to describe elderliness. The problem of the research is how individuals over the age of 65 use proverbs and idioms when describing their own lives and the phenomenon of elderliness. In this context, in this study, based on the data obtained from the individuals we interviewed, an analysis is made of how well proverbs and idioms maintain their functionality in elderliness. The research is based on the qualitative paradigm. With this understanding, individuals over the age of 65 who consider themselves religious and conservative based on the ethnographic pattern were observed

* Bu makalede Doç. Dr. Bahset Karşlı danışmanlığında hazırlanan "Yaşlılık, Sosyal Medya ve Din" başlıklı doktora tezinin saha verilerinden faydalanılmıştır./In this article, Assoc. Dr. The field data of the doctoral thesis titled "Aging, Social Media and Religion" prepared under the supervision of Bahset Karşlı were used.

at the sites they go frequently in their daily lives. Screenshots of the study were taken during the cyber-ethnographic observations, and the confidentiality of the identities of the persons concerned was considered.

For the study, in-depth interviews were conducted with 20 men and 13 women over the age of 65, based in Antalya province, including two focus group interviews with 5 people, based on the approval decision of Akdeniz University Scientific Research and Publication Ethics Committee numbered 246357. Since the interviews were conducted during a period (December 2021 - February 2022) when the COVID-19 pandemic continued to affect, the interviews were held in environments where the interviewees could feel comfortable. Necessary precautions were taken during the interviews conducted at home. The names of the people whose opinions we consulted in the interviews were anonymized and used. In these interviews, the equivalent of the elderliness perception in proverbs and idioms on today's elderly people and how individuals over the age of 65 evaluate themselves were examined. Religious, conservative elders evaluated elderliness by referring to the proverbs and idioms of the traditional period.

In the study, data were collected from people aged 65-84 years, and when these data were analyzed, it was seen that the people we interviewed applied frequently to proverbs and idioms in conversations about elderliness. The definitions of elderliness in the individuals we interviewed are not one-sided. They see both the beautiful aspects of old age and express the difficult aspects. The individuals in our sample evaluated old age positively in terms of wisdom and experience, and negatively in terms of physical weakness in these proverbs and idioms. While describing themselves, the elderly persons see old age as a period of experience, but they are also aware of the boundaries drawn by the society and the place.

When we look at the literature about proverbs and old age, the subject of elderliness gains weight in proverbs and idioms. The studies conducted on this subject also focus on the classification of proverbs about elderliness. In our study, the proverbs related to elderliness from the world of the elderly are examined closely. Our study is unique in this aspect. When the examples of old age in proverbs are examined, it will be seen that they can be divided into three main categories as positive, negative and neutral.

The definitions of old age in the individuals we interviewed are not one-sided. They see both the beautiful aspects of old age and express the difficult aspects. Similar to the approach to elderliness, which is roughly divided into three as positive, negative and neutral in idioms and proverbs, we have also encountered it in in-depth interviews. People over the age of 65 find themselves when proverbs are used with positive content; however it also defines an old age outside of their own world with its proverbs that contain negative implications about elderliness. Because of the reasons such as postponing old age medically and increasing the average age, it also delays the acceptance limit of the people in question. Therefore, the people we interviewed do not accept being elderly.

Özet

Toplumların ortak yaşam deneyimi neticesinde uzun bir zaman diliminde oluşmuş atasözü ve deyimler insanların bir durumu ifade etmek için başvurduğu etkileyici sözlerdir. Atasözleri dikkat çekici olduğu için insanların tecrübelerine eklenerek günümüze kadar ulaşmış ve insanlığın ortak dili olmuştur. Atasözleri halkın içindeki bireylerin başından geçen olayları yansıttığı için toplumun aynasıdır. Bu aynaya bakarak toplumun yapısını anlamak mümkündür. Atasözleri salt bir gruba ait söylenmiş sözler olmadığı için toplumun içindeki herkesi ilgilendirmektedir.

Sözlü kültürün unsuru olan atasözlerinin günümüze taşınmasında yaşlılar önemli bir aktördür. Yaşlılar, yaşlanma ve yaşlılıkla bağlantılı konularda atasözü ve deyimleri ekseriyetle kullanmaktadır. Bu araştırmanın konusu 65 yaş üstü dindar, muhafazakâr bireylerin yaşlılığı tarif derken kullandığı atasözü ve deyimlerdir. Araştırmanın problemi, 65 yaş üstü bireyler kendi yaşamlarını ve yaşlılık olgusunu tanımlarken atasözü ve deyimleri nasıl kullanmaktadır?

Bu bağlamda bu çalışmada mülakat yaptığımız bireylerden elde edilen verilerden hareketle atasözü ve deyimlerin yaşlılığa bakışta işlevselliğini ne kadar koruduğunun analizi yapılmaktadır. Araştırma nitel paradigmaya dayalıdır. Bu anlayışla etnografik desen temel alınarak kendini dindar ve muhafazakâr olarak kabul eden 65 yaş üstü bireyler günlük yaşamlarında sıklıkla gittiği mekânlarda gözleme tabi tutulmuştur. COVID-19'dan kaynaklanan yasaklarının gevşetilmesiyle örneklem grubumuzdaki bireyler, ev dışına çıkmışlardır. Bu kişilerin uğrak mekânı olan Antalya Fikir Derneği ve Antalya şehir merkezindeki bir kafeye sıklıkla gidilerek burada gözlemlerde bulunulmuş, notlar alınmıştır. Çalışmanın siber etnografik gözlemlerinde ekran fotoğrafları alınmış ve ilgili kişilerin kimliklerinin gizliliğine dikkat edilmiştir.

Çalışma için Akdeniz Üniversitesi'nin Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından 246357 sayılı onay kararına istinaden 5'er kişilik iki odak grup görüşmesi de dahil Antalya ili merkezli olmak üzere 65 yaş üstü 20 erkek 13 kadın ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar, COVID-19 pandemisinin etkisini devam ettirdiği bir süreçte (Aralık 2021- Şubat 2022) gerçekleştirildiği için görüşmeler, görüşmecilerin kendini rahat hissedebileceği ortamlarda yapılmıştır. Ev içi yapılan mülakatlarda ise gerekli tedbirler alınmıştır. Mülakatlardaki görüşlerine başvurduğumuz kişilerin isimleri anonimleştirilerek kullanılmıştır. Bu mülakatlarda atasözü ve deyimlerdeki yaşlılık algısının günümüz yaşlılarındaki karşılığına ve 65 yaş üstü bireylerin kendilerini nasıl değerlendirdiğine bakılmıştır. Dindar, muhafazakâr yaşlılar, yaşlılığı geleneksel dönemin atasözü ve deyimlerine referans vererek değerlendirmiştir.

Araştırmada 65-84 yaş aralığında kişilerden veriler toplanmış bu verilerin analizi yapıldığında görüştüğümüz kişilerin yaşlılıkla ilgili konuşmalarda sıklıkla atasözü ve deyimlere müracaat ettiği görülmüştür. Mülakat yaptığımız bireylerdeki yaşlılık tanımlamaları tek taraflı değildir. Onlar, yaşlılığın hem güzel taraflarını görmekte hem de zor yanlarını dile getirmektedir. Örneklemimizdeki bireyler, bu atasözü ve deyimlerde yaşlılığı, bilgelik ve tecrübe bakımından olumlu, bedensel güçsüzlük açısından olumsuz değerlendirmişlerdir. Yaşlılar, kendilerini tarif ederken yaşlılığı bir tecrübe dönemi olarak görmekte, ancak onlar toplumun ve mekânın kendilerine çizdiği sınırların da farkındadır.

Atasözleri ve yaşlılıkla ilgili bugüne kadar yapılan çalışmalara göz atıldığında atasözü ve deyimlerde yaşlılık konusu ağırlık kazanmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalar da yaşlılıkla ilgili atasözlerinin tasnifi üzerinde durulmaktadır. Söz konusu makaleler literatür taraması ağırlıklıdır. Bizim çalışmamızda farklı olarak yaşlıların dünyasından yaşlılıkla alakalı atasözü ve deyimlere yakından bakılmaktadır. Çalışmamız bu yönüyle özgündür.

Atasözlerinde yaşlılık konusundaki örnekler göz atıldığında yaşlılar konusunda olumlu, olumsuz ve nötr şeklinde üç ana kategoriye ayrılabilir. Mülakat yaptığımız bireylerdeki yaşlılık tanımlamaları tek taraflı değildir. Onlar yaşlılığın zor taraflarını dile getirdiği gibi yaşlılığın müsbet yanlarını da ifade etmektedirler. Deyim ve atasözlerinde olumlu, olumsuz, nötr şeklinde kabaca üçe ayrılan yaşlılığa yaklaşımın benzeri mülakatlarda da gözlenmiştir. 65 yaş üstü kimseler atasözlerinin olumlu içerikle kullanıldığında kendilerini; fakat yaşlılıkla ilgili olumsuz imalar içeren atasözleriyle de kendi dünyaları dışındaki bir yaşlılığı tanımlamaktadır. Çünkü tıbbi olarak yaşlılığın ötelenmesi, yaş ortalamasının artması gibi nedenlerden dolayı yaşlı bireylerin yaşlılığı kabullenme sınırı da ötelenmektedir. Haliyle görüştüğümüz kişiler yaşlılığı üzerine almamaktadırlar.

Giriş

İnsanın çevresini, kendisini ve öteki insanları algılayışı sabit değildir. Tam tersi insan, devamlı değişim halindedir. İnsan beynine giren her yeni bilgi bir iz bırakır. Bu minvalde yaşlanma ve yaşlılık hakkındaki modern bireyin algısı geçmişteki insanlarla birebir örtüşmez. Çünkü günümüz insanın algılarına yüzyıllardır yenileri eklenmiştir. Fakat nesilden nesile bırakılan bilgiler, algılar da vardır ve bunların izleri her yerde görülür. Atasözleri bunlara en iyi örnektir.¹

Bu izler, bir devamlılığın ürünü olarak nesilden nesile aktarılan yaşam tarzlarının sonucunda bugüne kadar varlığını korumaktadır. Sabri Ülgener,² iktisadi yaşayışı çözümlerken insan gerçeğinin nevi şahsına münhasır tavır ve fiilleri hangi çağda ve mekânda ortaya çıkarsa çıksın, yalnız dış verilerin toplamından ibaret bir madde dünyası olmadığı için ictimai ve iktisadi yapının içini dolduran, şekillendiren ruhi katmanların dilde ve kültürde izlerini sürmüştür. Maddi dünya ile manevi dünya arasındaki etkileşimi anlamak veya toplumsal yaşamda teori ile pratik arasındaki bağlantıları deşifre etmek diyebileceğimiz zihniyet çözümlemesini yaşlanma ve yaşlılık kavramlarına intibak edebiliriz. Zira Ülgener'e göre geçmişi zihniyet tablosu ile yeniden sergilemek için dil ve edebiyata müracaat etmek gerekir. Çünkü edebiyat ve günlük dil, bir açıdan sosyokültürel kişiliğimizin söz ve yazı halinde kendini yansıtmayı demektir. Farklı noktalarda bulunan sembollerini bir araya getirerek geçmişi konuşmak, o günleri yeniden yaşamak mümkündür. Tıpkı denize açılan bir geminin rotasının arkasına bıraktığı köpüklü izden fark edileceği gibi, toplumsal yaşama dair örüntülerin geldiği nokta, tarihin perdesini kapamak üzere olduğu son çağlardaki edebî, ahlâkî vs. âkislerden daha iyi seçilebilir.³ Yaşlanma ve yaşlılıkla ilgili geçmişten bugüne gelen atasözü ve deyimler de toplumsal bilincimizin altında yatan yaşlılık fenomenini anlayabilmek için bir fırsat sunmaktadır.

Tarih boyunca yaşlanma ve yaşlılık, birbirinin yerine kullanılsa da esasında farklı anlamlar ihtiva eden kavramlardır. Yaşlanma doğumdan ölüme kadar devam eden bir süreç iken yaşlılık söz konusu sürecin son evresidir. Bu bakımdan yaşlılık, geçen zamanla yani yaşın artmasıyla biyolojik, psikolojik ve sosyolojik anlamlar kazanan bir aşama şeklinde ifade

¹ İsmail Tufan, *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık* (Ankara: Nobel Yayınları, 2016), 39.

² Sabri Ülgener, *İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası* (İstanbul: Der Yayınları, 1981), 17.

³ Ülgener, *İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası*, 64.

edilebilir⁴. Yaşlılık, takvim etmenine bağlı olarak bireylerin kendilerine göre değişen fiziksel ve toplumsal çevreye uyum sağlamasında, ruhsal dengenin kurulmasında gerilemelerin meydana gelmesidir.⁵

Yaşa, yaşlılara ve yaşlanmaya yönelik tutum ve davranışlar toplumdan topluma farklılık arz eder. Kadim toplumlarda yaşlının konumu kabaca olumlu ve olumsuz şeklinde ikiye ayrılabilir. Yaşlının aile ve toplumdaki konumu kişinin yaşadığı zamana ve toplumun yaşam sürdürdüğü çevresel koşullarla yakın ilişki söz konusuydu. Yaşanılan zaman ve çevresel faktörlerin birbiriyle etkileşimi neticesinde yaşlı kimsenin toplum içindeki yeri ve konumu belirlenmekteydi.⁶ Yaşlılık tanımlamalarına dikkat edildiğinde genelde bir değişime göndermede bulunulur. Ancak bu gidişat çoğunlukla olumsuzluklar üzerinden resmedilmektedir. Kültürlerde yaşlılık dolaylı yönden genç kalmanın konusu olarak yer edinmiştir. Genç kalmak ölümsüzlük hayalinin bir parçasıdır. İnsanın bu isteği, bugün salt dinî, ahlâkî, teolojik, tıbbî, psikolojik ve kültürel olarak değil, felsefi açılımlara muhtaç bir mevzudur.

Yaş, birçok toplumda sosyal sınıflama aracı olarak kullanılmaktadır. Biyolojik, fiziksel ve psikolojik bakımdan kişiden kişiye değişiklik arz eden yaşlılık olgusu sosyolojik açıdan da farklılaşmaktadır. Dolayısıyla geçmişten beri toplumlarda yaşlılığın tanımı, başlangıcı ve ona atfedilen değer üzerinde tümüyle uzlaşılabilmiş değildir. Kimi kültürlerde yaşlılar içinde yaşadığı gruba ayak bağı olarak görülmüş, kimi kültürlerde hayat tecrübesinden istifade edilen bilgeliği temsilen geleneksel hiyerarşinin en üstünde konumlandırılmıştır. Onlar, geleneksel bilgiyi aktardığı sürece el üstünde tutulmuşlardır. Yaş, bir şeyleri hak etmenin kıstasıdır. Genelde ileri yaşlar, kişinin en saygı gördüğü zaman dilimidir. Onlara okuma yazma bilmeyen toplumlarda bilgeliğin kaynağı olarak bakılmış, ayaklı kütüphane denilmiştir.⁷ Bugün yaşlılık olgusuna bakış geleneksel dönemdeki anlayıştan farklılaşmıştır. Geleneksel dönemde bilgi ve tecrübesiyle el üstünde tutulan yaşlıların kıymeti sanayi devrimi sonrası uzmanlaşmanın yaygınlaşmasıyla azalmıştır.⁸ Sanayi devrimiyle yaşlıların hiyerarşik konumu da değişime uğramış, üstünlük geleneksel bilgiden bilimsel bilginin taşıyıcılarına geçmiştir. Yaşlılar, üretime kıymet verilen sanayi toplumunda çalışma hayatının dışında kaldıklarından statü kaybına uğramıştır. Sanayi sonrasında ise endüstri toplumunun büyük fabrikaları, ağır makineleri ve hiyerarşik düzeninin yerini daha minimal alanlara, dijital ortamın belirsiz ve yatay ilişkilerine bırakmıştır. Bu son dönemin motor gücü internetin kitleleşmesi zaman, mekân ve kamusallığın yeniden örgütlenmesine yol açmıştır.

Yaşlılığın ve yaşlıların nasıl tanımlandığı kadar, yaşlı olarak kabul edilen kişilerin yaşlılığı nasıl tarif ettiği önemlidir. Yaşlılar, sadece nicelik olarak değil nitelik olarak da değişimler geçirmektedir. Tufan'ın⁹ altını çizdiği gibi bu çağın dönüşüme zorladığı bir ileri yaş kitlesi artık azımsanamayacak derecede çoktur. Yaşlılar, gençlik dönemindeki yaşlılardan farklı davranış pratiklerine ve alışkanlıklara sahiptir. Onlar, kendilerinden önceki yaşlılardaki kadar geri

⁴ Özcan Güngör, Yaşlılık ve Din, *Din Sosyolojisi El Kitabı* içinde, Edit: İhsan Çapçioğlu-Niyazi Akyüz, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2018), 253.

⁵ Gökhan Kurt vd., "Yaşlıların Sorunları ve Yaşam Memnuniyeti", *Adli Tıp Dergisi* 24/2 (2010), 33.

⁶ Galip Akın, "İnsanın Ortaya Çıkışı ve Toplumsal Davranışı", ed. Veliddin Kalmkara, *Yaşlılık Disiplinler Arası Yaklaşımlar, Sorunlar, Çözümler* (Ankara: Odak Yayınları, 2004), 27.

⁷ William A. Haviland, *Kültürel Antropoloji*. çev. Hüsamettin İnanç – Seda Çiftçi (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2002), 348.

⁸ Muhammet Ali Özdoğan, *Yaşlılık, Sosyal Medya ve Din*, (Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022), 62.

⁹ Tufan, *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık*, 15.

çekilmeye meyilli değildir. Bu bakımdan çağın getirdiği teknolojik gelişmeleri takip etmekte ve yeniliklere ilgi duymaktadır. Yaşlılar, dijital dünyanın nimetlerinden faydalanarak aktif bir yaşamın yollarını aramaktadır.

Gittikçe yaşlanan bir dünyada yaşlılık kendi içinde fiziksel güce, ekonomik ve kültürel faaliyetlere göre genç, orta ve ileri yaşlılık şeklinde yeniden tasnif edilerek kültürden bağımsızlaşmış tıbbın ya da sosyal devletin ilgi alanına girmiştir. Teknolojinin hakim olduğu dijital çağda yaşlılıkla ilgili temel bakış açısı değişmemiştir. 65 yaş üstü bireyler yaşlılık olgusunu tanımlarken atasözlerine sıklıkla başvurmaktadır. Her ne kadar yaşlılıkla ilgili modern dünyada demografik değişimler, yaşlılarla alakalı hükümetlerin yaşlı-hasta bakımı gibi kurumsal düzenlemeleri olsa da yaşlı bireylerde yaş ve yaşlılıkla ilgili temelde bazı kabuller devam etmektedir. Nihayetinde yaşlılık, yaşamın son evresi olarak görülmektedir. Ancak bu dijital dönemde yaşlıların kendini ifade etme, ihtiyaçlarını karşılama aracı olarak yeni gelişmeler meydana gelmiştir. Başta cep telefonu olmak üzere toplumun hayatına giren akıllı cihazlar yaşlıların da kapsama alanına girmiştir. İnternete bağlanan 65 yaş üstü bireylerin oranı her geçen yıl artmaktadır.¹⁰ Akıllı telefonlar, yaşlıların yaşamına yeni bir sosyalleşme deneyimi getirmiştir. Onlar, cep telefonlarından bağlandıkları sosyal medyaya yaşlılık ve yaşlanmaya ilişkin bakış açılarını yansıtmışlardır. Sözgelimi kimi yaşlıların sosyal medya sayfasında yaşlılık yükü ve yaşlanmayla ilişkili atasözü ve deyimleri bir caps şeklinde paylaştıkları görülmüştür.

Bu bağlamda araştırmanın temel amacı kendini dindar, muhafazakâr olarak kabul eden 65 yaş üstü bireylerin yaşlılık dönemini tanımlarken kullandıkları atasözü ve deyimlerin analizini yapmaktır. Bu amaçla bağlantılı olarak mülakat yaptığımız bireylerden elde edilen verilerden hareketle atasözü ve deyimlerin yaşlılığa bakışta işlevselliğini ne kadar koruduğunun cevabı aranmaktadır. Ayrıca 65 yaş üstü bireylerin yaşlılığı ve kendi gruplarını tanımlarken deyim ve atasözlerini nasıl yorumladıklarına ve gündelik dilin yaşlıların söylemlerine yansımaya odaklanılmaktadır.

Yaşlılardaki nicel ve nitel değişimlerle birlikte yaşlanma ve yaşlılıkla alakalı teorik alt yapı genişlemektedir. Alanla ilgili çalışmalarda teorik temele yönelik literatür oluşmuştur. Bu kuramlardan bireyin yaşlanmayla birlikte fiziksel, biyolojik ve toplumsal dünyadan uzaklaşmasını vurgulayan Geri Çekilme kuramı, kişinin çalışma yaşamındaki rollerini yaşlılık evresinde bir kenara bıraktığını ifade eden Rol Bırakma kuramı, yetişkinlik dönemindeki aktivitelerin yaşlılık dönemine transfer edilmesini öne çıkaran Süreklilik ve Aktivite kuramı yaşlılığı anlamaya yönelik teorik çabaların özünü oluşturmaktadır. Ancak zaman ve zemin, hiçbir kuramın tek başına kapsayıcı bir yaşlılık açıklaması yapmasına müsaade etmemektedir. Yine araştırmacının durduğu nokta, araştırma evreninin doğası, örneklem grubunun zihinsel örgüsü yaşlılık ve yaşlılarla alakalı araştırmaları illaki daraltılmış bir çerçeveye almaya mecbur kılmaktadır. Ayrıca hangi bilimsel disipline yaslandığı hangi bilimsel alanlarla iş birliği yapıldığı da araştırma deseninin rengini belirlemektedir. Bu çalışma nitel paradigmaya dayalı etnografik desen temel alınmaktadır. Etnografik desende grubu oluşturan bireylerin normlarına, değerlerine, olduğu gibi kabul edilen davranış örüntülerine; zihniyetlerini açığa çıkaran müşterek kavramlara,

¹⁰ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), TÜİK Kurumsal (tuik.gov.tr) (Erişim 29 Ocak 2023)

deyimlere, referans göstermelere odaklanılmaktadır.¹¹ Çünkü Merriam'ın¹² vurguladığı gibi bir grubun kültürünü anlayabilmek için onlarla birlikte olmak gerekmektedir.

Bu çalışmada siberetnografik gözlem, odak grup görüşmesi ve mülakatlardan elde edilen verilerden hareket edilmiştir. Siber etnografi, nitel paradigma içinde müracaat edilen, sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla popülerlik kazanan bir araştırma yöntemidir. Bir grubun yaşam ve düşünüş tarzını anlamak için kullanıcıların sosyal ağlara bıraktıkları dijital ayak izleri izlenmektedir. Etnograflar, insanların çevrim içi olarak nasıl sosyal ağlar veya gruplar oluşturduklarını, kültürel kimlik inşa ettiklerini analiz etmektedirler.¹³ Bu çalışma için 65 yaş üstü sosyal medya kullanan dindar, muhafazakâr bireylerin sosyal medya hesapları siber etnografik gözleme tabi tutulmuş, notlar alınmıştır. Kullanıcıların kimliklerinin ifşa olmaması için özen gösterilmiştir. Sosyal ağlarda 65 yaş ve üstü bireylerin yaşlılıkla ilgili kullandığı deyim ve atasözleri takip edilmiştir.

Siber etnografik gözleme ilaveten kendini dindar, muhafazakâr kabul eden sosyal medya kullanıcısı bu kişilerle derinlemesine mülakat ve odak grup görüşmesi yapılmıştır. Çalışma için Akdeniz Üniversitesi'nin Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından 246357 sayılı onay kararına istinaden 5'er kişilik iki odak grup görüşmesi de dahil Antalya ili merkezli olmak üzere 65 yaş üstü 20 erkek 13 kadın ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar, COVID-19 pandemisinin etkisini devam ettirdiği bir süreçte (Aralık 2021- Şubat 2022) gerçekleştirildiği için görüşmeler, görüşmecilerin kendini rahat hissedebileceği ortamlarda yapılmıştır. Ev içi yapılan mülakatlarda ise gerekli tedbirler alınmıştır. Görüşmeler öncesi katılımcılara çalışmanın içeriği, amacı açıklanmıştır. Görüşmelerde ses kaydı yapabilmek için katılımcıların onayı alınmıştır. Yine ilgili kişilere çalışmada isimlerin anonimleştirileceği aktarılmıştır. Mülakat ve odak grup görüşmeleri esnasında konuşmalara ilişkin katılımcıların yüz ifadeleri, görüşmeler sonrasında da mülakata ilişkin önemli detaylar not alınmıştır. Görüşmenin ses kayıtları araştırmacı tarafından yazıya geçirilmiş, sonrasında mülakat metinleri gözden geçirilmiş hatalı olabileceği düşünülen kısımlar ilgili görüşmenin kaydı tekrar açılarak kontrol edilmiştir. Bu süreçte hangi kişinin ne söylediğine ilişkin temel notlar araştırmacının zihninde kalıcı hale gelmiştir.

Bu mülakatlarda atasözü ve deyimlerdeki yaşlılık algısının günümüz yaşlılarındaki karşılığına ve 65 yaş üstü bireylerin kendilerini nasıl değerlendirdiğine bakılmıştır. Diğer taraftan, mülakatlara ilaveten, niteliksel araştırmanın temelinde ilgilenilen olguyu maniple etmeden bağlama özgü ortamlarda olguyu anlamak gerektiği¹⁴ için araştırma örneklemimizdeki 65 yaş üstü bireyler, günlük yaşamlarında gözlemlenmiştir. Zira yaşlanma tecrübesi, mekân ve insan arasında devamlı bir uzlaşma içeren anlam dünyasında cereyan etmektedir. Söz konusu anlam dünyaları, amaçlarını gerçekleştirir her zaman başarılı değilse de amaçsız olmadığı düşünülen insani

¹¹ Herbert J Rubin - Irene S. Rubin, *Qualitative Interviewing The Art Of Hearing Data* (California: Sage Publications, 1995), 29.

¹² Sharan B. Merriam, *Qualitative Research A Guide to Design and Implementation* (San Francisco: Jossey Bass, 2009), 28.

¹³ Carol Grbich, *Cyber ethnography and e-research* (SAGE Publications Ltd, 2013); Elizabeth Keeley-Browne, "Cyber-Ethnography: The Emerging Research Approach for 21st Century Research Investigation", In Gülsün Kurubacak - T. Volkan Yuzer (Eds.), *Handbook of Research on Transformative Online Education and Liberation: Models for Social Equality* (IGI Global, 2011), 330-238.; Katie J. Ward. Cyber-"Ethnography and the Emergence of the Virtually New Community", *Journal of Information Technology*, 14/1(1999), DOI: 10.1080/026839699344773

¹⁴ John W. Creswell - Dana L. Miller, "Determining Validity in Qualitative Inquiry", *Theory into Practice* 39 (2000), 124.; Nahid Golafshani. "Understanding Reliability and Validity in Qualitative Research", *The Qualitative Report* 8/4 (2003), 601.

faaliyetlerle harekete geçirilmektedir.¹⁵ Dindar, muhafazakâr yaşlıların sıklıkla gittiği Antalya Fikir Derneği vb. mekânlarda onların kendi aralarındaki sohbetlerinde ifade ettiği atasözünü ve deyimler not alınmıştır. Buna ilaveten siber etnografik gözlem ve mülakatlardan elde edilen veriler, tematik analize tabi tutulmuştur. Yaşlılık, tecrübe ve olgunluk parantezinde olumlu, toplumsal algıda Geri Çekilme kuramı bağlamında aciziyet ve çaresizlik içinde görülmesi nedeniyle olumsuz bir çerçevede mütalaa edilmiştir. Yine yaşlıların fiziksel engeller nedeniyle bir mekâna bağlı kalması da onların güçsüzlüğünü ifade eden atasözünü ve deyimlere konu olmuştur. Mülakatlarda görüşlerine başvurduğumuz kişilerin isimleri anonimleştirilerek kullanılmıştır. Bir görüşme, yapıldıktan hemen sonra yazıya geçirilmiş, mülakat metni okunmuş, araştırma konusuna ilişkin önemli sayılabilecek noktalar, Neuman'ın¹⁶ ifadesiyle ilk geçişte açık kodlama yapılmıştır. Tüm mülakatlar tamamlandıktan sonra, mülakat metinleri tekrar gözden geçirilmiş konuşmanın ruhuna zarar vermeyecek şekilde imla, yazım ve anlatım eksiklikleri giderilmiştir. Mülakat dokümanları, açık kodlama ile yapılan temalaştırmadan sonra derinlemesine bir bakış açısıyla yeniden kodlanmıştır.

Bu araştırmanın kapsamındaki 65 yaş ve üstü dindar ve muhafazakâr bireyler, yaşlanma ve yaşlılıkla ilgili meselelerde dinî değerlerle birlikte ele almaktadırlar. Onlara göre yaşlılık bir imtihanın parçasıdır. Fakat yaşlılığın bir de gelenek ayağı vardır. Bu yüzden kişiler, yaşlılığı geleneksel dönemin atasözünü ve deyimlerine referans vererek değerlendirmişler sosyal medya paylaşımlarına bu şekilde yansıtılmışlardır. Ancak onlar, özdeğerlendirme yaparken bu deyim ve atasözlerinin etiketlediği yaşlı tipolojisinin dışında davranmışlardır.

Atasözleri ve yaşlılıkla ilgili literatüre bakıldığında editörlüğünü Naskali'nin yaptığı bir kitap çalışmasında Emrah Bozok'un "Eski Türkçe Deyim ve Atasözlerinde Yaşlılık" konusu dikkat çekmektedir.¹⁷ Yastı ve Karaağaç'ın¹⁸ Türk kültüründe geçmişten günümüze yaşlı ve yaşlılık olgusunu ele alan atasözlerini ele alan bir derleme çalışma mevcuttur. Her iki çalışma da yaşlılıkla ilgili atasözlerinin tasnifi üzerinedir. Yaşlılıkla ilgili atasözünü ve deyimleri konu alan çalışmalar, genelde yaşlılığı olumlayan ve yaşlılığın olumsuzluğunu anlatan atasözünü ve deyimler şeklinde bir tasnife gitmişlerdir. Ancak bizim çalışmamızda farklı olarak 65 yaş ve üstü bireylerin dünyasından yaşlılıkla alakalı atasözlerine yakından bakılmaktadır. Zira bir atasözünü veya deyimini bir kişi olumlu bir bağlamda kullanabilirken bir başkası aynı atasözünü veya deyimini olumsuz bir içerikle kullanabilmektedir. Dolayısıyla bu makalenin tartışma kısmının başlıkları bu gerçeklikten hareketle oluşturulmuştur. Çalışmamız bu yönüyle özgündür.

1. Bir Kültür Aktarım Aracı Olarak Atasözünü ve Deyimler

Dil, insanların kendi arasında bildirim sağladığı, sınırı bulunmayan, karışık bir formu olan, kişilerin düşünce, duygu ve arzularını beyan ettiği, toplum ve kültür arasında irtibatı sağlayan kelimeler dizgesidir. Toplum ile kültür arasındaki münasebeti dil kurduğundan kültür dil vasıtasıyla aktarılmaktadır.¹⁹ Kültür, dili inşa ederken dil de kültüre kendi rengini vermektedir. Bu açıdan dil ve kültür birbirinin taşıyıcısıdır.

¹⁵ İhsan Çapcıoğlu – Ahmet Hamza Alpay, "Türkiye'de Yaşlılığın Geleceği", *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi* 8 (2021), 77.

¹⁶ William Lavrence Neuman, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri - Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, çev. Sedef Özge, 2. cilt (Ankara: Yayın Odası Yayınları, 2013), 662.

¹⁷ Emrah Bozok, "Eski Türkçe Deyim ve Atasözlerinde Yaşlılık", *Yaşlılık Kitabı*, ed. Emine Gürsoy Naskali (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2020), 207.

¹⁸ Mehmet Yastı – Sabire Karaağaç, "Atasözlerinde Yaşlı ve Yaşlılık Olgusu", *KutBilim* 2/1 (2022), 26-27.

¹⁹ Alparslan Okur – Funda Keskin, "Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Kültürel Öğelerin Aktarımı: İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti Örneği", *The Journal of Academic Social Science Studies* 6/2 (Şubat 2013), 1621.

Bu bakımdan anadilin toplumun olduğu kadar insanın hayatındaki ehemmiyeti göz ardı edilemez. Zira anadil, öncelikle, bireyin duygu ve düşüncelerini başkalarına iletmede kullandığı en güçlü ifade aracıdır. İnsanlar, toplumla ilişkisini dil sayesinde dizayn eder ve onunla toplumun bir parçası olur. Duygu ve düşünceleri bir başkasına anlatma ve toplumun diğer fertleriyle iletişime geçme vasıtası olmasının yanında anadil, toplumu birleştiren unsurlardan biridir. Müşterek bir dille anlaşılan kişiler, içinde yaşadığı sosyokültürel evreni anlama ve anlatma yolu üretirler. Ne var ki fert ve toplum, kendi dışında kalanları dil vasıtasıyla görür ve kültürel dünyayı dil ile değerlendirir. Bir milleti meydana getiren insanların gelenek, görenek, inanç ve değer yargılarında ortak dilin izleri bulunur. Başka bir ifadeyle anadil, toplumun kültürünün aynasıdır.²⁰ Bu kültür aynasına derinlemesine bakıldığında anadile zenginlik katan atasözlerinin toplumun sosyokültürel geçmişine ışık tuttuğu görülecektir.

Tarih boyunca insanların ortak tecrübelerinin bir neticesi olarak kime ait olduğu belli olmayan, insanlara bir ders verme, durum tanıma yapma, teşhis koyma gibi gayeleri bulunan; geçmişte yaşanmış ve neticesi olumlu ya da olumsuz deneyimlerden oluşan kalıp sözlere atasözleri denir. Dil, atasözleri ve deyimlerde en yalın ve gerçekçi haliyle temsil edilmektedir. Kelimelerin anlamında mecaz ifadeler bulunduğundan sözcükler, gerçek anlamının dışındadır. Mesela “ayağını yorganına göre uzat” atasözleri gerçek anlamı, üzerine boyuna göre bir yorgan ört demektir. Fakat harcamaların ölçülü yapılması konusunda uyarıda bulunmaktadır. Atasözleri, nasihat verirken bunu doğrudan yapmadan mecazi bir dille yapar. Atasözleri dikkat çekici olduğu için insanların tecrübelerine eklenerek günümüze kadar ulaşmıştır. Atasözleri halkın içindeki bireylerin başından geçen olayları yansıttığı için tam olarak toplumun aynasıdır. Bu aynaya bakarak toplumun yapısını anlamak mümkündür. Atasözleri, salt bir gruba ait söylenmiş sözler olmadığı için toplumun içindeki herkesi ilgilendirmektedir. Atasözleri, asırlardır söylenegelen ve topluma ait, anlamlı, çarpıcı sözlerdir. Atasözleri kişinin ruhuna dokunan sade ve net ifadelerdir.²¹ Bu söz öbeklerinin kısa ve çarpıcı olması, toplum tarafından benimsenmesi ve sıklıkla kullanılmasını geçmişten bugüne kadar gelebilmesinin nedenleri arasındadır.

Bu atasözleri ve deyimlerden anlam kaybına ya da anlam daralmasına uğramış olanların yanında topluma vermek istediği mesajın özünü günümüze kadar kaybetmeden ulaşanların sayısı bir hayli fazladır. Bir toplumun ekonomik aktivitelerinde, iklim koşullarında, coğrafi yapısında kısacası gündelik yaşamına tesir eden ne varsa atasözleri ve deyimlerin içeriğine aksetmiştir. Atasözlerinin toplumsal gerçekliği anlatma imkanını, metaforik gücünü taşıdığı müddetçe kalıcı olacağını söylemek mümkündür.

Atasözlerinde yaşlılıkla ilgili örneklere göz atıldığında bu atasözlerinin yaşlılar ve yaşlılık konusunda olumlu, olumsuz ve nötr şeklinde üç ana kategoriye ayrıldığı görülecektir. Birçok kültürde olduğu gibi Türk kültüründe de yaşlılıkla ilişkili “Eski kurt yolunu şaşırılmaz” örneğindeki gibi yaşlılığı tecrübe parantezinde olumlu dille aktaranların yanında “Aslan kocayınca sıçan deliği gözetir” gibi yaşlılığı elden ayaktan düşme şeklinde olumsuz şekilde tarif eden atasözleri vardır. Yaşlılığa olumlu ve olumsuz yaklaşan atasözlerine ilaveten “Ununu eleyip asmış” gibi nötr anlamlar taşıyan atasözleri de mevcuttur.²² Yastı ve Karaağaç’ın yaptığı

²⁰ Mine Mengi, “Üniversitelerimizde Anadili Öğretimine İlişkin Sorunlar”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi* 1/2 (1987), 40.

²¹ Şerifenur Atayoğlu –Doğan Yücel, “Türkçede Dile Dair Deyim ve Atasözlerinin Dilin İşlevsel Kullanımları Açısından İncelenmesi”, *Türk Edebiyatları Araştırma Dergisi* 31 (2022), 12-13.

²² Justin Marcus – Neslihan Sabuncu, “Old Oxen Cannot Plow”: Stereotype Themes of Older Adults in Turkish Folklore”, *The Gerontologist* 56/6 (2016), 1017.

derlemede de Türk kültüründe yaşlı ve yaşlılıkla ilişkili atasözleri şu başlıklar altında sınıflandırılmaktadır. Tecrübe sahibi olarak yaşlıları anlatan atasözleri, atadan görülenin yapılması gerektiğini bildiren atasözleri, yaşlılıkla gelen zayıflığı vurgulayan atasözleri, yaşlılıktan önce gençliğin kıymetini bilmenin önemine değinen atasözleri, yaşlılığın insana kattığı olgunluk ve tecrübeyi öne çıkaran atasözleri, çocukluktan yaşlılığa kişiliğin değişmemesini anlatan atasözleri, insanın yaşlansa da gönlünün genç kaldığını bildiren atasözleri, insanın küçük yaşta eğitilmesi gerektiğini öğütleyen atasözleri, aklın yaşta değil başta olduğunu ifade eden atasözleri şeklindedir.²³ Hem Marcus ve Sabuncu'nun hem Yastı ve Karaağaç'ın atasözleri üzerine yaptığı çalışmalarda olduğu gibi çağdaş araştırmalardaki yaşlı tipinin de olumlu, olumsuz, nötr şeklinde olduğu görülecektir.

Her toplumun kendi kültürel havzasına ait özgün deyişleri bulunmaktadır. Ancak kültürler arasında birçok atasözünün anlam bakımından ortak paydada bulunduğu da bir gerçektir. Özenç'in²⁴ çalışmasında da farklı kültürlerden atasözlerinin Türk atasözleriyle benzerlik gösterdiğini tespit etmiştir. Bu ortaklık, yaşlılıkla ilgili atasözlerinde de söz konusudur.²⁵ Metaforik açıdan yerel olsa da atasözleri, verdiği mesaj itibarıyla herkesi bağlamaktadır. Buradan hareketle atasözleri, folklorik tecrübenin bir ürünü olarak insanlığın içinde bulunduğu durumu anlatan anahtar cümlelerdir. Buja'nın²⁶ ifade ettiği gibi atasözleri, kültürel sınırları aşmanın bir aracıdır. İfade biçimleri değişse de yaşlılıkla ilgili atasözlerinin verdiği mesajlar aynı noktada birleşmektedirler.

2. Bulgular ve Yorumlar

Mülakat yaptığımız bireylerdeki yaşlılık tanımlamaları tek taraflı değildir. Onlar, yaşlılığın hem güzel taraflarını görmekte hem de zor yanlarını dile getirmektedir. Deyim ve atasözlerinde yaşlılığa yaklaşımın benzeri derinlemesine görüşmelerde de karşımıza çıkmıştır. Yaşlılar, kendilerini tarif ederken yaşlılığı bir tecrübe dönemi olarak görmekte, ancak onlar toplumun ve mekânın kendilerine çizdiği sınırların da farkındadır. Siber etnografik gözlemler ve mülakatlardan elde edilen verilerden hareketle 65 yaş ve üstü dindar, muhafazakâr bireylerin günlük yaşamında atasözü ve deyimlerin hangi bağlamlarda kullanıldığına bakılmıştır.

2.1. Yaşlılığı Tecrübe ve Olgunluk Dönemi Olarak Kodlayan Atasözü ve Deyimler

Kültürümüzde gençlik ve ihtiyarlık sıklıkla birbirini tarif etmek için kullanılan zaman dilimleridir. İhtiyarlıktan önce gençliğin kıymetinin bilinmesi gerektiği inancı gençliğe yüklenen anlamı da ifade eder. Gençlik, yaşlılık döneminde rahat yaşamak için planlama yapılması gereken bir zaman dilimidir. Nebi Bey (67), *gençlerin hiçbir tasası olmadığını* dile getirirken gençliğin geleceğe, dahası yaşlılığa bir hazırlık evresi olması gerektiğini vurgulamaktadır. Gençlikteki imkanların yaşlılık gibi zor bir döneme hazırlanmakla geçirilmesi gerektiği anlayışı “Gençlikte taş taşı, kocalıkta ye aşı” ve “Gençlikte para kazan kocalıkta kur kazan” sözleriyle anlatılır. Ancak 65 yaş üstü bireyler, kendi gençliklerini tarif ederken, yaşadıkları zorluklara referans verirken bugünkü gençliğin cep telefonu ve sosyal medyanın kurbanı olduğunu öne çıkarmaktadırlar. Bu noktada Bahar Hanım'ın söyledikleri dikkate değerdir.

Biz her şeyi zamanında yaşadık. Şimdiki gençler açısından hayat daha da zor olacak. Şu an sokağa bile çıkmakta insanlar korkuyor, ekonomik olarak da

²³ Yastı –Karaağaç, “Atasözlerinde Yaşlı ve Yaşlılık Olgusu”, 26-27.

²⁴ Nuray Özenç, “Türk Atasözü Kaynaklarında Pañatantra Esintileri: Kadim Orta Doğu ve Asya Dillerindeki Yansımaları”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 74 (2018).

²⁵ Daha detaylı bilgi için bkz. *The Oxford Dictionary of Proverbs; A Dictionary Of American Proverbs*.

²⁶ Elena Buja, “Proverbs as a Means of Crossing Cultural Borders”, *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica* 10 (2018).

zorlaşıyor hayat. Ancak gençler vurdumduymaz, ellerinde bir telefon. Geleceği düşünen yok. Düşündükleri telefon, internet. Benim torunlar, babaanne bu eve (yayla evi) internet bağlat, değilse biz gelmeyiz, diyorlar (Bahar Hanım, 72).

65 yaş üstü dindar, muhafazakâr bireyler, yaşlılığı bir tecrübe dönemi olarak görmektedir. Onlar, yaşlılık dönemini tarif ederken yaşadıkları acı deneyimlerin kazandırdığı hayat tecrübesinden söz ederken birçok kişi Bahar Hanım'ın yukarıdaki ifadelerine benzer görüşlerini dile getirmektedir. Emekli Bürokrat Kadri Bey (72), gençlere *görmüş geçirmiş birisi* olarak kendi tecrübelerinden aktarmak istediğinden söz etmektedir. Emekli Öğretmen Muhsin Bey de (67) gençlerin akıllı bir karış havada derken yaşlılığı dolgun başağa benzetmektedir. *Aklı bir karış havada olmanın* aksine yaşlılıkta insanlar fiziken yere bakar gibi görünse de bu durum ona göre olgunluğun işaretini taşımaktadır. Emekli Öğretmen Emin Bey (67), yaşlılık ve tecrübe ilişkisini fiziksel görünümünden hareketle yapmaktadır. Kimilerine göre yaşlılık alameti olarak kabul edilen beyaz saçlar, Emin Bey'e göre tecrübenin bir göstergesi şeklinde sunulmaktadır.

Biz bugünlere kolay gelmedik. Her anlamda hayat zordu, ulaşım, iletişim... Ben öğretmenlik yaparken köye yürüyerek giderdim, 19 km. Şimdi her evde bir araba var. Her zorluk bir tecrübe olarak geri döndü bize. Bu saçları değirmende ağartmadık. Şimdinin gençlerine göre hava hoş (Emin Bey, 67).

Kuran Kursu Öğreticisi Belma Hanım da *yeni yetme* deyiimiyle kendi kuşağı ile gençler arasındaki tecrübe farkını kontrast bir manzarayla anlatmaktadır. Belma Hanım'ın sözlerinden Türk toplumundaki genç-yaşlı ilişkisinin döngüsel bir karaktere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

İnsan, yaşlanınca daha bilgili, daha tecrübeli oluyor; fakat şimdi şu da var: biz zamanımızda yaşlıları geri kafalılıkla suçluyorduk, siz bilmiyorsunuz diyorduk. Şimdi *yeni yetmeler* bize söylüyor bunu. Siz anlamıyorsunuz, siz bilmiyorsunuz gibilerinden. Yani burada tecrübenin farklı bir şey olduğunu fark edemiyor insanlar. Tecrübe ayrı, bilgi ayrı. Bilgi ve tecrübe karıştırılmamalı. Bilgi önemli; fakat bazı insanların bilgisi olmasa da hayat tecrübesi çok fazla oluyor. Bazen bakıyorsun bilgiliyim diyen gençler hayatta yaya kalıyor, yaşlılar yol almış olabiliyor (Belma Hanım, 65).

Yaşlılık dönemi, Türk kültüründe olumlu bir çağrışıma sahip hayvanlar üzerinden tarif edilmektedir. Kurt, Türk destan ve efsanelerinde önemli bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Atılgan, kendi işini kendisi gören, kuvvetli bir hayvan olduğu için Türklerde yaşam ve savaş gücünün bir sembolü olarak kullanılmaktadır. Yine Ergenekon Destanında kurt, yol göstericidir.²⁷ Yaptığımız siber etnografik gözlemlerde arkadaşlarımızın fotoğraflarını paylaşan Nebi Bey, Muhsin Bey, Adil Bey eski kurtlar ifadesiyle Türk kültüründeki kurdun olumlu imajından hareket etmektedirler. Türkiye'de 1970'li yıllarda sokak olaylarının, sağ sol çatışmalarının sıcak olduğu bir ortamda gençlik dönemlerini geçirmiş bu kişiler için o yıllar önemli bir tecrübe kaynağıdır. Görüşme yaptığımız kişiler sıklıkla ben yerine biz ifadesini kullanmaktadır. Söz konusu tabirle 65 yaş üstü bireyler, kendilerini gençlerden farklı bir noktada konumlandırmaktadır. Onlar, yaşanmışlıklar üzerinden bir üst kültür inşa etmektedir. Bu üst kültürü anlatırken kullandıkları temel araçlardan birisi de ata sözü ve deyimlerdir.

2.2. Yaşlılığın Toplumsal Sınırlarını Belirleyen Atasözü ve Deyimler

Yaşlılığın hangi yaşta başladığı geçmişten bugüne değişmektedir. Tıbbi gelişmelerin yaşanmasıyla yaşlılık dönemi ve ortalama ömür uzamaktadır. Ancak yaş üzerinden geçmişten beri dile getirilen bir acziyet ifadesi olarak 70 yaş öne çıkmaktadır. Örneğin “yaş yetmiş, iş

²⁷ Zafer Altun, “Türk Kültüründe ‘Kurt Kavramı’ Üzerine Bir İnceleme”, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum 8/22 (2019).

bitmiş” deyimini ise gençlikte yapılanların yaşlılıkta yapılamayacağını anlatmaktadır. Bu deyim Geri Çekilme kuramı bağlamında insanların belli bir yaşa geldiğinde kenara çekilmesini de hatırlatmaktadır. Geri Çekilme kuramındaki aksine görüştüğümüz bireyler, keskin bir geri çekilme yaşamamaktadır. Örneklem grubundaki bireyler sosyal medya hesabı olan ve günlük aktivitelerini buradan paylaşan kişilerden oluşmaktadır. Onlar, hem günlük yaşamda hem sosyal medyada aktif bir yaşam sürmektedir. Ancak onlar, toplumda yaşlılara yönelik böyle bir algının varlığının da farkındadır. Söz gelimi Emekli Öğretmen Metin Bey her ne kadar akranlarının kendilerini yaşlı olarak görmemesine karşın toplumda 65 yaş üstüne yönelik bir kabulün olduğunu söylemektedir.

Toplumun bir kriteri var yaşlılıkla ilgili. İzafer tarafı var yani. Fakat biz her ne kadar genciz desek de başımıza bir iş gelse akşam haberlerde yaşlı adama araba çarptı denir. Yaşımız 65, denizde boğulduğunda yaşlı adam boğuldu, ya da yaşlı adam boğulmaktan son anda kurtuldu şeklinde haberi verirler. Biz, gönlümüzden kendimizi yaşlı hissetmiyoruz, yaşlılığı kabul etmiyoruz, şahsen ben kendimi yaşlı hissetmiyorum, ama toplum, sana sınıırını gösteriyor. Toplumun algılaması var (Metin Bey, 65).

Metin Bey’in ifade ettiğı sınırlar içinde 65 yaş üstü bireyler tanımlayan değil tanımlanandır. Ölüm ve yaşlılık ilişkisinin yankısı toplumun yaşlıların ölüm haberlerine bakışında duyulmaktadır. Modern bir tabirle ölüm kişinin özne olma sürecinin son bulmasıdır. 84 yaşındaki Niyazi Bey (84) ile Nazif Bey’in (66) hayattan kopmuş insanları ölümle ilişkilendirmesi bu noktayla örtüşmektedir. Ancak 65 ve üzeri yaştaki bireyler ölümü daha çok hayattan kopma şeklinde dile getirerek kendi yaşamlarına kontrast bir arka plan sağlasalar da daha genç yaştakilerin yaşlıların ölümüne bakış açısı daha farklıdır. Zira yaşlanma sürecinin daha ileriki aşamalarındaki için ilk akla gelen ölümdür. Öyle ki ölümün gençlerle bir alakası yokmuş gibi düşünülmektedir. Ölüm, yalnızca yaşlılara hastır, yalnızca yaşlıların ölüme daha yakın olma düşüncesi ürkütücü bir durumdur. Metin Bey’in dediğı gibi 65 yaş üstü birisi vefat edince “yaşlı adam öldü” denilerek ölüm normalleştirilmektedir. Öte yandan genç, yaşamın başındadır, yaşlı, hayat dediğimiz yolculuğun son durağına varmak üzeredir. “Ölüm hiç yakışmadı” sözleri genelde gençler için sarf edilirken “Allah kurtarmış” ifadesi ise bir yaşlının vefatı neticesinde kullanılan bir teselli cümlesidir. Gençlerin dünya nimetlerini arzulaması normal görülür. Ev, araba, eşyaları yenilemek, yeni elbiseler, tüm bunlar gençlere yaraşır görülür. İhtiyarların geride üç beş senesi kalmıştır. Bu nedenle yeni olan hiçbir şeyin lüzumu yoktur, yaşlının elinde bulunan kafidir. Toplumdaki bu kabuller yaşlıları ölüm fikrine daha fazla sevk etmektedir.²⁸ Toplumdaki bu tasavvur nedeniyle ileri yaş bireylerinin ne düşündüğünün, yaşlılığı nasıl algıladığının pek bir anlamı kalmamaktadır. Zira yaşlılar için ölüm sıradan bir olaydır ve normal karşılanmalıdır.

Yaşlılık kuramlarından Geri Çekilme kuramı, yaşlılığın ne olduğu yaşlıların kim olduğu hususunda biraz da dışarıdan yapılmış bir tanımlamadır. Facebook’ta annesinin “sırtına kocalık ağrısının yapıştığını” ve bir kenara çekildiğini paylaşan Muhsin Bey’e (67) göre annesi ihtiyarlar sınıfındadır. Annesi ileri yaşta olan Muhsin Bey, yaşlanınca fiziksel olarak geri çekilmenin yanında toplumda 65 yaş üstünden bir geri çekilme beklentisinin olduğundan söz etmektedir. Muhsin ve Metin Beyle birlikte görüşme yaptığımız diğer kişiler de bunun farkındadırlar. Harun Bey (71), çocukların dede demesini Hanife Hanım da (67) annanne babaanne olmayı yaşlılık emaresi olarak belirtmektedir. Siber etnografik gözlemlerimizde Muhsin Bey, annesinin yaşlandığı ve kendisine nine denmesinden hoşlandığı notunu düşmektedir. Kadri Bey’e (71) göre

²⁸ Mukadder Özkan, *Yaşlılarda Mekân Aidiyeti Yaşlılık ve Mekân İlişkisine Sosyolojik Bakış*, (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 5.

bu konuda “en güzel cevabı çocuklar vermektedir, çocuklar, sana abi diyorsa genç, amca diyorsa orta yaşlısın. Dede diyorsa bittin, yaşlısın.” Kadri Bey’in odak grup görüşmesi ortamında söylediği *bittin* ifadesi bir korkudan ziyade kendisiyle barışık izlenimi verse de toplumsal algıdaki yaşlılığın nasıl bir zemine tekabül etmesini göstermesi bakımından anahtar bir role sahiptir. Emekli Mühendis Servet Bey de (71) yaşlılık gerçeğini toplum gözünden okumaktadır: “Toplum sana haddini bildiriyor. Biri geliyor amca diyor biri geliyor teyze diyor. Dede diyenler oluyor. Sen ne kadar gencim desen de bunu sana toplum gösteriyor.” Servet Bey’e göre burada kaçınılan, yüzleşilmek istenmeyen bir yaşam döneminde sınırların toplumca özellikle de çocuk ve gençler tarafından çizildiğini belirtmektedir. “Bizim kendimizi nasıl hissettiğimizden öte size yaşlı diyorsa yaşlısınız” düşüncesindeki Adil Bey de “adam yaşından utan diyorlar, her lafi edemezsin, gençlerin birbirine yaptığı gibi şaka yapamazsın” sözleriyle toplumun yaşa yönelik koyduğu şerhlere dikkat çekmektedir.

Yaşlılığın olgunluk dönemi olarak kabul edilmesi onlar üzerinde toplumsal bir baskı ürettiğini söyleyebiliriz. Nitekim Geri Çekilme kuramında değinildiği gibi toplumda yaşlıların kendi rollerine uygun davranması beklenmektedir. Bu beklenti, yaşlıların olgunluk döneminin içinde telakki edilmesiyle ilişkilidir. Olgunluk, tecrübeyi ifade eden bir kelime olsa da toplumda gençler gibi davranmama şeklinde algılanmaktadır. Yaptığımız görüşmelerde Necmi Bey (72), “toplumun yadırgayacağı şeylere, insanların yaşından başından utan diyecek şeylere hiç tenezzül etmedim”; Adil Bey (71) ise “her şeyi yapamazsın, gençler gibi davranamazsın adam yaşından utan derler” ifadeleriyle yaşlılığı olgunluk dönemi, çevresel şartların baskın olduğu, bireyin dış denetime açık bir yaşam evresi olarak görmektedir. Ayrıca 65 yaş ve üstü bireylerin çoğunlukta olduğu bir Facebook grubunun üyelerinin kendi aralarındaki tartışmalarda sıklıkla “yaşınıza göre davranın” uyarıları yapması, toplumda kendilerine karşı konulmuş sınırların farkında olduklarını göstermektedir.

Sanayi devriminden sonra birçok alanda uzmanlaşma yaşanmıştır. Özellikle tıp alanında önemli gelişmeler olmuştur. Bu yüzden geleneğe dayalı tedavi yöntemleri de rafa kaldırılmıştır. Uzmanlaşma ile yaşlıların tecrübesinin kıymeti azalmıştır. Hatta gelinen bu nokta, yaşlılar üzerinden olumsuz bir şekilde kullanılmıştır. Hastalıkların tedavisi için kullanılan “kocakarı ilacı” bilimsel temelden yoksun tecrübe ve tahmine dayalı tedavi yöntemlerinde kullanılan karışımlar akla gelmektedir. Bu tabir Türk dilinde kullanıldığı gibi başka kültürlerde de farklı şekillerde kullanılır. İngilizce’de “Old wives’ tales”, yani “kocakarı masalları” diye ifade edilir. Bu ifadeyle kastedilen Anadolu’da “Koca karı ilaçları” olarak isimlendirilen ve halk hekimliğince ilgi çekmiş uygulamalardır. “Koca karı ilaçları” tedavileri uzun deneyimler neticesinde bugüne kadar ulaşmış tecrübe uygulamalardır. Bu tedavileri tercih edenlere kadınlarda, yaşlılarda ve eğitim seviyesi düşük olan toplumlarda daha çok rastlanmaktadır. Koca karı ilaçları gelenek ve göreneklere bağlı olarak ilkel şekillerde devam etmekte, haricen veya dâhilen kullanılmaktadır.²⁹ Bu deyim özellikle yaşlı kadınların çağdışı, batıl inançlara dayalı mantıktan uzak tedavi tarzına bel bağlamış bir imaj oluşturması nedeniyle kadın yaşlılığı konusunda bir önyargıyı da temsil etmektedir. Oysa görüşme yaptığımız bireyler sağlık meselesinde internette karşılarına çıkan her bilgiye inanmamaktadır. Onlar sosyal medyada paylaşılan sağlıkla ilgili paylaşımlardan ziyade doktorların ne söylediklerine baktığını dile getirmiştir.

²⁹ Süleyman Kaleli, “Niçin Geleneksel veya Anadolu Tıbbı?”, *Geleneksel ve Tamamlayıcı Anadolu Tıbbı Dergisi* 2/1 (2020), 5.

Günlük konuşmalarda halk arasında sıklıkla kullanılan kelime ihtiyarlıktır. Görüştüğümüz 65 yaş üstü bireylerin literatüründe de bu kelimenin ürkütücü bir yanı vardır. Birçok atasözü ve deyimde bu kelime bitkinlik ve düşkünlük, artık geriye dönüşün mümkün olmadığı bir zaman dilimi olarak yansıtılır. Emekli Mühendis Hüseyin Bey (70), “ben yaşlandım, ama ihtiyarlamadım” derken hala üretken olduğunu kastetmektedir. Hüseyin Bey sosyal medyada paylaşımında bulunan, çeşitli sohbet toplantılarına katılan, kendi ifadesiyle sosyal olan birisidir. Bağ-bahçe işiyle meşgul olan Emekli Öğretmen Nazif Bey (66) ile el işi ürünlerini pazarda satarak üniversite öğrencilerine burs veren Behiye Hanım’ın vurguladığı gibi ihtiyar insan, bitkin düştüğü için üreten değil tüketendir. Buna karşın Ev Hanımı Behiye Hanım kendisinin “dünyadan el etek çekmediğini” dile getirmektedir. Yaşlılar, kendi pozisyonlarını ifade etmek için de bu deyimlere başvurmaktadır.

1990 yılında Kayseri’de yapılan bir araştırmada yaşlı bireyler kendilerinin içinde buldukları durumu atasözleri ve deyimlerle tanımlamışlardır. “Çocuklar uyuya uyuya büyür, ihtiyarlar uyuya uyuya ölür. Erkek kocarsa koç olur, avrat kocarsa hiç olur. Gençlikle ihtiyarlık birbirini çekemez. Gençtir, oynar, ihtiyardır neyler. İhtiyarlık akşam güneşi gibidir. İhtiyarlık dünü, gençlik yarımı özler. İhtiyarlık horluk, kalmadı dirlik. Kadının ihtiyarlığı çalar saate benzer. Karnı burnunda ise gebedir, burnu karnında ise ebedir. Sen dede ben dede, bu atı kim güde.”³⁰ İnsanların kendi pozisyonlarını tanımlamak için kullandıkları bu ifadelerde ihtiyarlık ve kocalık batmak üzere olan “akşam güneşi” metaforuyla açıklanmaktadır. İhtiyarlık, şikâyet edilen bir dönem olsa da başa gelen çekilecektir. Haliyle ihtiyarlık; kadercilik, bir işe yaramama, bir kenara itilmişlik, sosyal izolasyon, hedefsizlik, ümitsizlik, bir ayağı çukurda gibi etiketlerle iradenin zayıfladığı hayat şartlarına boyun eğme evresi olarak görülmektedir. Siber etnografik gözlemlerimizde Necdet Bey (79), yaşlılıkta insanın karışılacağına dair hayal kırıklığını ifade eden paylaşımlar yaptığı saptanmıştır. Yaşlanınca “ele şenlik olursun” atasözünü kullanan Necdet Bey, ihtiyarlıkla ilgili şiirler de paylaşmaktadır: “Oğullar yüzüne bakmaz/ Kızların ocağı yakmaz/ Gelin varsa seni takmaz/ İhtiyar olduktan sonra...”. Emin Bey de (67) Facebook hesabından “Ne oğlunun evi/ Ne kızının evi/ En iyisi kendi evin/ Allah kimseyi kimseye muhtaç etmesin” capsini paylaşmaktadır. Emin Bey’in geleneksel bir köy evinde soba etrafında oturmuş yaşlı bir çiftin fotoğrafıyla paylaştığı yukarıdaki ifadeler, bir tedirginliği ifade ettiği kadar yaşlıların bir mekânla ilişkisini hatırlatmaktadır. Emin Bey’in bu paylaşımını gelenek ve modernlik arasındaki farklılaşmanın yansıması olarak okumak da mümkündür. Modernliğe daha yakın konumdaki gençler mobilize ve hareketli bir yaşam tarzını temsil ederken geleneğin taşıyıcısı olarak kabul edebileceğimiz yaşlılar ise bir mekânla ilişkilendirilmektedir.

2.3. Yaşlılığı Bir Mekâna Bağlılık Olarak Tarif Eden Atasözü ve Deyimler

Bir mekânın içine doğmak her insanın gerçeğidir. Bireyin bunun dışına çıkması mümkün değildir. İnsan, bir mekân üzerine aile kurar, toplumsallaşır, hayatını kurar, doğar büyür. İnsanın varlığının bir parçası olarak mekân insanın hikayesinin bir parçasıdır. Dolayısıyla insan ontolojik anlamda mekâna muhtaçtır. Bu ihtiyaç sayesinde insan ve mekân hayatietini sürdürür. Mekân sosyal olanı ve toplumu yansıtır.³¹ Bu bağlamda uzun süreli ve kalıcı ilişkiler neticesinde bazı mekânlar, belirli gruplarla anılmaya başlanır. Sözelimi yaşlılık ve mekân ilişkisinde yaşlılarla irtibatlı birtakım damgalamalardan ve yaşlılığı tarif ederken kullanılan kodlamaları içinde

³⁰ H. Ahmet Maden, “İhtiyarlık Psikosomatiği ve Kültürel Nitelikleri”, *Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi* 35/1 (1991), 183.

³¹ Özkan, *Yaşlılarda Mekân Aidyeti Yaşlılık ve Mekân İlişkisine Sosyolojik Bakış*, 40.

barındıran bir ilişkisellikten söz etmek mümkündür. Belirli yerler yaşlıların uğrak yeri olduğu için o mekânlar yaşlılarla anılmaktadır.

Yaşlılık; fiziksel, biyolojik ve ruhsal yanları olan bir yaşam dönemidir. Beden, insanın yaşlandığını görünür kılan cismani varlığıdır. Ancak yaşlılıkla ilişkili beden, salt fiziksel bir olgu değildir, aynı zamanda sosyal ve kültürel bir fenomendir. Beden, ictimai yapısı ile kültürü üretmekte ve değiştirmektedir. Halkın normlarının, hayat tarzının ve inançlarının bir tezahürü olan beden; dilde de hayat bulmaktadır. Bu yanı sıra beden, kültürün bir kısım tarafları hakkında mesajlar taşıyan atasözleri ve deyimlere de yansımıştır. Ruh, beden ve yaşlılıkla ilişkili anlamları barındıran atasözü ve deyimlerin analizi yoluyla, bir toplumun/kültürün zihin haritasında söz konusu fenomenlerin nerede durduğunu tespit etmek mümkündür.³² Bu atasözlerinin bir kısmı yaşlılığı olumlarken bir kısmı da söz konusu yaşam döneminin zorluklarına ve olumsuzluklarına dikkat çekmiştir. Türk kültüründeki yaşlılıkla alakalı değer yargıları dinin ve geleneğin ışığında olduğu ancak sosyoekonomik ve sosyokültürel şartlar çerçevesinde şekillendiği görülmektedir.³³

Görüşme yaptığımız bireyler, yaşlılıktan söz ederken deyim ve atasözlerinden örnekler vermektedir. Onlar fiziksel açıdan eksikliklerin ruhsal açıdan tamamlanacağını vurgulamaktadırlar. Buna karşın kendilerinin fiziksel yönden eksiklikleri olsa da kendi işlerini görebilecek kapasitede olmaları nedeniyle ben yaşlıyım dememektedirler. Dolayısıyla bir atasözü veya deyim tek başına olumlu ya da olumsuz şeklinde bir sınıflamaya tabi tutmak doğru bir yaklaşım değildir. Zira “eli ayağı tutmak” ya da “eli ayağı tutmamak” şeklinde bir deyim görüşmelerde bizim karşımıza sıkça çıkması söz konusudur. Ferdi işlerini görebilenler kendilerinin elinin, ayağının tuttuğunu dile getirmektedirler. Sözlük anlamı bakımından “eli ayağı tutmak” deyimini sağlık ile ilgilidir. ‘Eli ayağı tutmak’, beden gücü yerinde olmak anlamındayken; ‘esen kalmak’, ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı, sıhhatli olmak şeklinde anlam bulmaktadır. Bu ifade bugün insanların yaşlılığı ya da henüz yaşlı sınıfına girmediğini tarif ederken başvurduğu bir deyimdir. Sözgelimi Emekli Öğretmen Necdet Bey (79), eli ayağı ve dizleri tutmayanın yaşlı kabul edileceğini ancak kendisinin bağ-bahçeye yürüdüğünü, haliyle yaşlı sınıfına henüz girmediğini örnek vermesi, bu deyim olumlu bir çerçeve içine alındığını göstermektedir.

Biyolojik yaşlılığı anlatan bu deyim yanında psikolojik yaşlılığı anlatmak için kullanılan deyim ve atasözleri de vardır. ‘Vücut kocar, gönül kocamaz’ deyimini psikolojik yaşlı anlatan bir başka örnektir. Bu ifadeye göre insan ihtiyarlar, fakat gönlü genç kalır, sevgisi azalmaz manasına gelmektedir. Meryem Hanım (67), *benim kalbim 18 yaşında hiss ediyorum; ama yaşımı inkâr etmiyorum 67 yaşındayım*, derken Necdet Bey *gençlerin yaptığını yapıyorum*, demektedir. Meliha Hanım da (65) “bana sorarsanız benim gönlüm genç. Kişiye göre değişir yaşlılık. Bence 80’i geçen yaşlıdır. İnsanın babası yaşıyorsa kendisini yaşlı olarak görmemesi normal” diyerek yaşlılık mevzusuna yaklaşmaktadır. Vücut ve gönül ilişkisi üzerine 84 yaşındaki Niyazi Bey’in söyledikleri ise dikkat çekicidir.

Ben 80 yaşında aşk şiiri yazabiliyorum, toplumda şiir yazmak 17-18 yaşındaki gençlerin yazabileceği bir şey gibi gelebilir. Ancak gönül denilen bir şey var. Fiziki yeterlilikler, görünüm farklı bir şey. 30 yaşında ihtiyar olan var, 80 yaşında genç, delikanlı var (Niyazi Bey, 84).

³² Emre Gürel – Merba Tat, “Türkçede Beden Olgusu: Atasözleri ve Deyimler Üzerine Bir İçerik Analizi”, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 32 (2019), 253.

³³ Abdullah İnce, “Değer” İle “Sorun” Arasında Türkiye’de Yaşlılarla İlgili Toplumsal Değer Yargıları (Din Bilimleri Perspektifinden Bir İnceleme)”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/36 (2017), 83.

Yaşlılık dönemi *elden ayaktan düşme* ve gücünü kaybetme dönemi olarak telakki edilir. Özellikle fiziksel gücün önemsendiği coğrafyalarda gücünü kaybetmek olumsuzluk olarak görülür. Bu konuyla ilgili Kırgız, Kazak, Özbek, Azeri lehçelerinde ve Irak Türkmenlerinde de yer alan “Kurtlar kocayınca köpeklere maskara olur” atasözü bulunmaktadır. Toplumumuzda da tarih boyunca olduğu gibi bugün de ihtiyarların en büyük korkusu başkalarına muhtaç olmaktır. Dolayısıyla toplumumuzdaki yaşlılık anlayışı fiziksel yetersizliklerle ilgilidir. Bu bakımdan “Elden ayaktan düşmek” deyimini mülakatlarda en sık kullanılan deyimlerdendir. “Elin ermez, gücün yetmez” deyimini de yaşlılığın olumsuz bir paranteze alındığı bir başka deyim olarak kullanılmaktadır. Emekli İmam Memduh Bey (72), 19 km yürüdüğünü ifade ederken elden ayaktan düşmediğini dahası henüz yaşlanmadığını anlatmaktadır. “Elden ayaktan düşmek” ifadesi yaşlılığın başlangıcı olarak görülmektedir. Emekli Öğretmen Gülay Hanım da (68) “eli ayağı tutmazsa, işlerini yapamazsa yaşlıdır” derken yaşlılığı başkalarına muhtaç olmak şeklinde açıklamaktadır. Kuran Kursu Öğreticisi Belma Hanım da (65) annesinden hareketle 80-90 yaşına gelmiş kişilere yaşlı demektedir. Çünkü bu yaşlardaki bireyler “kendi işini yapamaz duruma gelmiş kişilerdir. İnsan iş yapamaz hale gelince yaşlı olduğunu fark etmektedir.” Bahar Hanım ise “elin ermez gücün yetmez” deyimini ile yaşlılık kavramına açıklık getirmektedir.

Ben her işimi kendim görüyorum. Hiçbir kimseye pazarıma gidiver demedim. Korona bizi herkese muhtaç etti. İnsanların en çok korktuğu şey birilerine muhtaç olmak, birilerine bağımlı olmak. Beynin hükmediyor fakat ‘elin ermiyor, gücün yetmiyor.’ Allah kimseyi kimseye muhtaç etmesin. Çora çocuğa bile Allah muhtaç etmesin (Bahar Hanım, 72)

Yaşlılığın temel kriterleri arasında yer alan yürüme yetisi ve kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde el becerisi yaşlılığı tarif ederken kullanılan atasözü ve deyimlerin içinde “el”, “ayak” kelimeleriyle anlatılmıştır. Öte yandan COVID-19 salgını nedeniyle risk grubunda görülen 65 yaş ve üstü bireyler dünyada olduğu gibi Türkiye’de de birçok kısıtlama ve yasaklamalara muhatap olmuştur. Bu nedenle toplumda yaşlıların bir mekâna bağlı olduğu algısı kuvvetlenmiştir.

Yaşlılar, fiziksel yetersizlikler veya imkansızlıklar nedeniyle bulunduğu ortamdan çok fazla uzağa gitmek istememektedirler. Zira yaşlılık, zaman ve mekân mefhumuyla değerlendirilen bir yaşam evresidir. Emekli Vaiz Abdullah Bey ise yaşlılığı tarif ederken “kapıdan bakınca” deyimini kullanmaktadır. Kapıdan bakınca deyimini bir mekâna zorunlu olarak bağlı kalmayı, dışarı çıkmayı değil de dışarıdan gelecek olanların yolunu gözlemeyi çağrıştırmaktadır. Bireylerin yaşlılıkla mekâna bağlılığı zamanla artmaktadır. Mekâna bağlılık hem yaşlıların kendi rutinine göre bir hayat sürmesi açısından gereklidir hem de onların hafızası niteliğinde olan mekânın onların zihnini hatıralarını canlı tutmasını sağlamaktadır. Abdullah Bey de yaşlılığı gençlik kavramı üzerinden açıklamaktadır. Abdullah Bey, yaşlılık ve ihtiyarlık kelimesi arasındaki farktan söz ederek kendini yaşlı sınıfta değerlendirse de ihtiyarlar grubunun dışında tutmaktadır.

İnsan, ne kadar yaşlanırsa yaşlansın gönlündeki her zaman gençliktir. Onun gönlünde gençlik ruhu kaybolmuyor. Ben ihtiyarlar grubundayım, ama şu an kendime yaşlılığı yakıştıramıyorum, yapıştıramıyorum. Niye, koşuyorum, tutuyorum, ediyorum... Ne zaman ihtiyar olurum, ancak ‘kapıdan bakınca yatağa düşünce.’ Biz, bizden büyük olanları yaşlı olarak görüyoruz. Ama insanın fitratında insan, hiçbir zaman ben ihtiyarladım da demez. Arzular, emeller bitmez. İnsanda iki şey diridir hadise göre: ‘uzun ömür ve çok mal edinmek.’ Fitratı ifade ederken peygamberimiz böyle diyordu. Peygamberimizin üstüne söz söylenir mi (Abdullah Bey, 67).

Bizim yaptığımız saha araştırmasında da yaşlılık döneminde kadın ve erkeğin konumlarını anlatan yerel özdeyişlerle karşılaşmıştır. Bu özdeyişlerde yaşlılara karşı kültürel ayrımcılığın izleri bulunmaktadır. Yaşlı ayrımcılığı (ageism) kapsamına da girebilecek, yaşlıyı nesneye dönüştüren bir bakış açısıyla söylenmiş sözler birçok yerde söylenmektedir. Örneğin mülakatlar için geldiğimiz Antalya'nın Korkuteli ilçesi, yaşlıların Antalya'nın sıcak ve nemli iklimi dolayısıyla yaz aylarında tercih ettiği bir yerdir. Özcan Bey, bu durumunu anlatmak için Korkuteli'ye "adamin yaşlısı eşyanın eskisi gelir" demektedir. İlçenin merkez camisini çevreleyen park ve çay bahçesinde yaz aylarında oturanlar arasında yaşlıların sayısı dikkat çekicidir. Antalya'nın bunaltıcı ve gürültülü ortamından kaçarak ilçeye gelen yaşlılar cami, ev ve park arasında bir üçgen oluşturmuşlardır. Yaz aylarında Antalya şehir merkezinden Korkuteli'ndeki yazlıklarına taşınan yaşlılar, Antalya'daki evlerinde daha yeni eşyalar kullanırken buradaki evlerinde eski eşyaları kullanmaktadır. "Adamin yaşlısı, eşyanın eskisi" tabirinin kökenine inildiğinde yaşlılık hakkında Korkuteli merkezli olgusal bir gerçeklikten algısal bir durumun türetildiği görülecektir.

Sonuç

Atasözü ve deyimler, toplumsal bilincin çatlaklarından sızarak uzun bir süreçte şekillenmiş, gündelik dilde insanların bir durumu ifade etmek için müracaat ettiği kilit cümlelerdir. Bu sözler, kimi gruplar için kalıp yargılar taşımaktadır. Özellikle yaşlılıkla alakalı atasözlerinde yaşlılar için olumlu-olumsuz kalıp yargılar içermektedir. İnsanlar, kendi durumlarına uyan deyim ve atasözlerinden seçerek gündelik dilde kullanmaktadır. Bu araştırma kapsamında görüşme yapılan bireyler de içinde buldukları ekonomik, biyolojik ve sosyolojik koşullara istinaden atasözü ve deyimlere yönelmektedirler. Bu atasözleri ve deyimler, 65 yaş ve üstü dindar, muhafazakâr bireylerin yaşlılıkla yüzleşmesinde kolaylık sağlamaktadır.

Hangi kültürde olursa olsun yaşlılığa yaklaşım toplumun yaşam biçimlerinden etkilenmiştir. Üretim şekli, ekonomik faaliyetler, göç, din, aile, birey anlayışı vb. unsurlar yaşının konumunu belirlemiştir. Yaşlıların bilgi ve deneyiminin işe yaradığı halklarda yaşlılara değer verilirken fiziksel güce dayalı hayat tarzının olduğu toplumlarda yaşlılar göz ardı edilmiştir. Bu durum atasözü ve deyimlere yansımıştır. Türk kültüründeki yaşlılık algısı, atasözü ve deyimlerle günümüze kadar gelmiştir. Bu deyimlerin bir kısmında yaşlılığa zayıflık ve çaresizlik dönemi olarak bakılmış bir kısmında ise söz konusu yaşam evresinin tecrübe ve bilgeliğiyle topluma yol göstericiliği öne çıkarılmıştır. Geçmişte yaşlılık konusunda söylenen atasözleriyle benzer bir içeriğe sahip atasözleri görüşmelerde karşımıza çıkmıştır. Bu atasözleri ve deyimlerin bir kısmı yaşlılıkla ilgili olumlu mesajlar taşısa da bir kısmı geçmişten günümüze yaşlılara yönelik ayrımcılığın ve yaşlılığa ilişkin kalıp yargıların nesilden nesile taşınmasına neden olmuştur. Günümüz mobilize toplumunda yaşlılığın bir zamana ve mekâna sıkıştırılması bu kalıp yargıların temelinde yer almaktadır. Mülakatlar esnasında dile getirilen deyim ve atasözleri ağırlıklı olarak olumsuzlukları içermektedir. Bu bağlamda Türk toplumundaki yaşlılık olgusunun önemli ölçüde fiziksel güce dayandırıldığını göstermektedir.

65 yaş ve üstü bireylerin kullandığı atasözü ve deyimler, özellikle beden ve zihinle alakalı konularda yoğunlaşmaktadır. Bedenin iş gücü olarak görüldüğü geleneksel dönemden nispeten kol ve kas gücünün yerini makinalara bıraktığı sanayi sonrası dönemin yaşlılarındaki beden algısı yerini estetik ve güzellik merkezli bir yaklaşıma bırakmıştır. Yani her iki dönemin de yaşlılık tanımlamaları beden üzerinden yapılmaktadır. Mülakat yapılan bireylerde bedensel ve zihinsel performansları üzerinden kendilerini değerlendiren atasözü ve deyimlere rastlanmıştır.

65 yaş ve üstü dindar, muhafazakâr bireyler hem yakın çevresinden hem sosyal medya üzerinden tanık oldukları gençlerden hareketle bir yaşlılık tanımlaması yapmaktadırlar. Yaşlılara göre gençlerin bedenen bir zayıflığı olmamasına karşın mülakat yaptığımız kişiler, gençlerin sağlıklı düşünemediklerini sıklıkla dile getirerek yaşlılığı tecrübe ve mantıklı düşünme evresi olarak kodlamışlardır. Yine dindar ve muhafazakâr yaşlılardan bazılarının yaşlılarla ilgili atasözü ve deyimleri ayet ve hadislerle harmanlayarak dini bir muhtevayla birleştirerek sosyal medyadan paylaştıkları görülmüştür. Bu insanlar, muhafazakâr bir refleksle sosyal ağ hesaplarından paylaşımlar yaparak toplumda yaşlılara karşı meydana gelebilecek görmezden gelmeye karşı çıkmışlardır. Onların sosyal medya paylaşımlarında atasözü ve ayete yan yana yer vermesi, bu insanların yaşamında gelenek ve dinin iç içe geçtiğini göstermektedir.

Bu araştırmanın örneğinde yer alan bireyler, kendilerini yaşlı olarak görmemektedir. Ancak onlar, yaşlılık dönemini toplumun genel kabulleri etrafında değerlendirmektedir. Bu kabullerin yerleşmesinde ve kalıcı hale gelmesinde atasözü ve deyimlerin önemli rolü söz konusudur. Bunun yanında atasözleri ve deyimler, toplumsal yaşamdaki kabulleri gelecek nesle taşıyarak toplumda ani değişimlerin yaşanmasını da önlemektedir. Yaşlılar, kendilerine yönelik dışarıdan yapılan tanımlamaları, genellemeleri kabul etmemekte; ancak onlar geçmişten bugüne atasözü ve deyimler aracılığıyla gelmiş yaşlı(lık) profiline hazırlıklı olmayı dini motivasyonlarının bir parçası olarak görmektedirler.

Kaynakça/Bibliography

- Akın, Galip. “İnsanın Ortaya Çıkışı ve Toplumsal Davranışı”. ed. Veliddin Kalıncı. *Yaşlılık Disiplinler Arası Yaklaşımlar, Sorunlar, Çözümler*. Ankara: Odak Yayınları, 2004.
- Altun, Zafer. “Türk Kültüründe ‘Kurt Kavramı’ Üzerine Bir İnceleme”. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum* 8/22 (2019), 91-108.
- Atayoğlu, Şerifenur – Yücel, Doğan. “Türkçede Dile Dair Deyim ve Atasözlerinin Dilin İşlevsel Kullanımları Açısından İncelenmesi”. *Türk Edebiyatları Araştırma Dergisi* 31 (2022), 11-25. DOI: <https://doi.org/10.47580/tead.312>
- Bozok, Emrah. “Eski Türkçe Deyim ve Atasözlerinde Yaşlılık”, *Yaşlılık Kitabı*. ed. Emine Gürsoy Naskali. 207-2018. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2020.
- Browne, Elizabeth Keeley. “Cyber-Ethnography: The Emerging Research Approach for 21st Century Research Investigation”. In Gülsün Kurubacak - T. Volkan Yuzer (Eds.), *Handbook of Research on Transformative Online Education and Liberation: Models for Social Equality*. IGI Global, 2011.
- Buja, Elena. “Proverbs as a Means of Crossing Cultural Borders”. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica* 10 (2018), 85-97.
- Çapcıoğlu, İhsan – Alpay, Ahmet Hamza. “Türkiye’de Yaşlılığın Geleceği”, *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi* 8 (2021), 77-88.
- Golafshani, Nahid. “Understanding Reliability and Validity in Qualitative Research”. *The Qualitative Report* 8/4 (2003) 597-607.
- Grbich, Carol. *Cyber ethnography and e-research*. London: SAGE Publications Ltd, 2013. <https://dx.doi.org/10.4135/9781529799606>.
- Güngör, Özcan. Yaşlılık ve Din, Din Sosyolojisi El Kitabı İçinde, Edit: İhsan Çapcıoğlu - Niyazi Akyüz, Ankara: Grafiker Yayınları, 2013.
- Gürel, Emre - Tat, Merba. “Türkçede Beden Olgusu: Atasözleri ve Deyimler Üzerine Bir İçerik Analizi”. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 32 (2019), 235-256.
- Haviland. William A. *Kültürel Antropoloji*. çev. Hüsamettin İnanç – Seda Çiftçi. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2002.
- İnce, Abdullah. “Değer” İle “Sorun” Arasında Türkiye’de Yaşlılarla İlgili Toplumsal Değer Yargıları (Din Bilimleri Perspektifinden Bir İnceleme)”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/36 (2017), 83-112.
- Kaleli, Süleyman. “Niçin Geleneksel veya Anadolu Tıbbı?”. *Geleneksel ve Tamamlayıcı Anadolu Tıbbi Dergisi* 2/1 (2020), 1-5.
- Kingsbury, Stewart A. – Harder, Kelsie B (ed.). *A Dictionary Of American Proverbs*. New York: Oxford Universty Press, 1992.
- Kurt, Gökhan vd., “Yaşlıların Sorunları ve Yaşam Memnuniyeti”. *Adli Tıp Dergisi* 24/2 (2010), 32-39.
- Maden, H. Ahmet. “İhtiyarlık Psikosomatiği ve Kültürel Nitelikleri”. *Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi* 35/1 (1991), 181-189.
- Marcus, Justin - Sabuncu, Neslihan. “Old Oxen Cannot Plow”: Stereotype Themes of Older Adults in Turkish Folklore”. *The Gerontologist* 56/6 (2016),1007–1022.
- Mengi, Mine. “Üniversitemizde Anadili Öğretimine İlişkin Sorunlar”. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi* 1/2 (1987), 39-44.

- Merriam, Sharan B. *Qualitative Research A Guide to Design and Implementation*. San Francisco: Jossey Bass, 2009.
- Neuman, W. Lavrence. *Toplumsal Araştırma Yöntemleri -Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. çev. Sedef Özge. 2 cilt. Ankara: Yayın Odası Yayınları, 2013.
- Okur, Alparslan – Keskin, Funda. “Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kültürel Ögelerin Aktarımı: İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti Örneği”. *The Journal of Academic Social Science Studies* 6/2 (Şubat 2013), 1619-1640.
- Özdoğan, Muhammet Ali. *Yaşlılık, Sosyal Medya ve Din*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Özenç, Nuray. “Türk Atasözü Kaynaklarında Pançatantra Esintileri: Kadim Orta Doğu ve Asya Dillerindeki Yansımaları”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 74 (2018), 385-413.
- Özkan, Mukadder. *Yaşlılarda Mekân Aidiyeti Yaşlılık ve Mekân İlişkisine Sosyolojik Bakış*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Rubin, Herbert J - Rubin, Irene S. *Qualitative Interviewing The Art Of Hearing Data*. California: Sage Publications, 1995.
- Speake, Jennifer (ed.). *The Oxford Dictionary of Proverbs*. New York: Oxford Universty Press, 5. Edition, 2008.
- Tufan, İsmail. *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık*. Ankara: Nobel Yayınları, 2016.
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2022*. TÜİK Kurumsal (tuik.gov.tr)
- Ülgener, Sabri. *İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası*. İstanbul: Der Yayınları, 1981.
- Ward, Katie J. “Cyber-Ethnography and the Emergence of the Virtually New Community”. *Journal of Information Technology*, 14/1(1999) 95-105, DOI: 10.1080/026839699344773
- Yastı, Mehmet – Karaağaç, Sabire. “Atasözlerinde Yaşlı ve Yaşlılık Olgusu”. *KutBilim* 2/1 (2022), 23-48.

EK-1: GÖRÜŞME LİSTESİ

Sıra No	Anonim İsim	Yaş	Cinsiyet	Eğitim
1	Bahar Hanım	72	Kadın	İlkokul
2	Harun Bey	71	Erkek	Lise
3	Memduh Bey	72	Erkek	Ortaokul
4	Necmi Bey	72	Erkek	Lisans
5	Nesibe hanım	70	Kadın	Lise
6	Abdullah Bey	67	Erkek	Lisans
7	Veysi Bey	69	Erkek	İlkokul
8	Fazilet Hanım	68	Kadın	Lise
9	Nazif Bey	66	Erkek	Ön Lisans
10	Özcan Bey	72	Erkek	Lisans
11	Esra Hanım	67	Kadın	Ortaokul
12	Halil Bey	72	Erkek	Lisans
13	Yalçın Bey	66	Erkek	Lisans
14	Behiye Hanım	68	Kadın	Lise
15	Metin Bey	67	Erkek	Lisans
16	Meryem Hanım	67	Kadın	Ön lisans
17	Servet Bey	73	Erkek	Lisans
18	Hanife Hanım	67	Kadın	İlkokul
19	Asım Bey	66	Erkek	Lisans
20	Şeyma Hanım	67	Kadın	İlkokul
21	Gülây Hanım	68	Kadın	Ön lisans
22	Hüseyin Bey	70	Erkek	Lisans
23	Belma Hanım	65	Kadın	Lisans
24	Kadri Bey	71	Erkek	Lisans
25	Nebi Bey	67	Erkek	Ön lisans
26	Adil Bey	71	Erkek	Lisans
27	Meliha Hanım	65	Kadın	Lise
28	Gülümser Hanım	66	Kadın	Ön lisans
29	Muhsin Bey	67	Erkek	Lisans
30	Necdet Bey	79	Erkek	Lisans
31	Emel Hanım	72	Kadın	Ortaokul
32	Niyazi Bey	84	Erkek	Üniversite
33	Emin Bey	67	Erkek	Lise